

IDEJA JEDINSTVA BALKANSKOG PROLETARIJATA NA PRVOJ ZAJEDNIČKOJ KONFERENCIJI 1910. GODINE

Početak ovog veka socijalne prilike u Evropi razvijale su se i dalje u pravcu menjanja političke strukture i postojećih međusobnih odnosa, naročito vodećih država. Pod uticajem novih društveno-ekonomskih uslova vršio se preobražaj evropske političke situacije, a s tim u vezi i prilike na Balkanu među balkanskim državicama kao i u samim balkanskim državicama.

Prva decenija dvadesetog veka karakterisala se, pre svega, činjenicom da su pozicije turske imperije na Balkanu bile ne samo uzdrmane već su došle u okolnosti koje su nagoveštavale apsolutan poraz Turske na ovom delu Evrope. Upravo u ovom periodu davnašnje težnje mnogih država poprimaju oblik svoje stvarne realizacije. Dva najveća takmaca u Evropi, Austro-Ugarska i Rusija, užurbano su kovale planove da što više izvuku na račun umiruće Otomanske imperije. Stalna misao Austrije kako da se dokopa izlaza na Solun, teritorijalnog i privrednog punkta, od ogromnog, isto tako, i strateškog značaja (naročito u odnosu na Suecki kanal), i ruske preokupacije o otvaranju moreuza za svoje ratne brodove, sticanjem prava na Dardanele i Bosfor, postaju neposredne brige njihovih političara u diplomatskim duelima a onda, i povod demonstracijama vojnog karaktera. Ovakav odnos evropskog imperijalizma prema Turskoj, karakterističan opštim iščekivanjem da se dođe do izvesnih dobitaka (teritorijalnih, privrednih) na račun Turske, stvarao je utisak jedinstvenosti spoljne politike evropskih sila, istovetnosti njihovih težnji i ambicija. Međutim, različitost osnovnih interesa evropske buržoazije i neistovetnost njihovih centralnih političkih linija, uslovljavale su nesaglasnost, razdor i međusobna podmetanja u njihovoj borbi za proširenjem „sfera uticaja“. Dobijanjem koncesija za anadolsku i bagdadsku železnicu, nemačka privredna ekspanzija u Maloj Aziji, na primer, ozbiljno je zabrinula Englesku, koja se požurila sporazumevanju sa Turskom o podeli uticajnih zona na Srednjem istoku. Italija, takođe, nije mogla biti ravnodušna prema aspiracijama svog nemačkog saveznika na Sredozemnom moru — u Maroku, i na njihov pojačan interes za Tripolis, dok je, opet, sa svojim partnerom iz Trojnog saveza, Austro-Ugarskom, stajala na pragu sukoba već u železničkim projektima na Balkanu, posebno u Albaniji¹ reflektirajući na velike turske komplekse u Africi. Za ostvarenje ovakvih svojih namera, evropske sile, a pre svih Austrija i Rusija, nastojale su da iskoriste položaj balkanskih država, u sklopu „rešavanja“ Istočnog pitanja uopšte. Preko leđa balkanskih naroda, koje je trebalo držati u zavisnom kolonijalnom položaju, pripremao se teren za dalja svetska osvajanja velikih sila koje su se, pri tom, služile različitom taktikom: ru-

¹ V. dr Vasilij Popović: *Evropa i srpsko pitanje u periodu oslobođenja 1804—1918*, Beograd 1940. g.

ska diplomatija je svim snagama želela da izoluje Tursku od mogućnosti da pristupi Trojnom savezu pa je insistirala na savez balkanskih država u koji bi ušla i Turska, u nameri da nad celim Istokom obezbedi svoj uticaj, dok je Austro-Ugarska ustala protiv saveza Srbije sa Crnom Gorom i Bugarskom (1904) i Carinskog saveza Srbije sa Bugarskom (1905) sa namerom, da spreči stvaranje bilo kakvih jačih prepreka na putu njenih osvajачkih pretenzija u ovom pravcu. Njihova tajna diplomatija, međutim, i pored tih raskoraka, obavljala je posao „džentlmenških sporazuma“, koji su u krajnjoj liniji odgovarali njihovoj osnovnoj politici. (Već je 1908. godine, na primer, Rusiji bila nagoveštena namera Austro-Ugarske da aneksira Bosnu i Hercegovinu, ali je pristala na ovaj akt Austrijanaca da bi ove privolela na diskusiju o pravu ruskih brodova na prolaz kroz Dardanele).

Na Balkanu je situacija ulazila u svoju kritičnu fazu, koja je nagoveštavala radikalne promene. U nameri da i sami izvuku nešto na račun Turske, čak i po cenu međusobnih ratovanja, balkanske državnice su se vezivale za velike sile, padajući u sve zavisniji položaj od svetskog imperijalizma. Iz dana u dan Balkan je sve više ličio na „prosjачki ogrtač koji se dalje ni sam ne može da drži u celini“². Na političkom horizontu se reljefno ocrtavala silueta bratoubilačke borbe, pa se zato neodložno ispoljila potreba za stvaranjem jedne čvrste, jedinstvene snage na Balkanu, koja će sprečiti međusobno krvoproliće balkanskih naroda i biti sposobna da se suprotstavi ugrožavanju njihovih interesa od svetskog imperijalizma.

II

U takvoj situaciji i ovim okvirima političkih prilika, održana je 7. 8. i 9. januara 1910. godine Prva balkanska socijaldemokratska konferencija, kojoj su prisustvovali predstavnici socijaldemokratskih partija iz Srbije (Dragiša Lapčević, Nikola Veličković, Dimitrije Tucović, Triša Kaclerović, Dušan Popović, Tasa Milojević, Aleksa Majdančević, Luka Pavićević, Aca Pavlović, Dragiša Đurić i Andra Banković); SD Partije, tesnih, Bugarske (Dmitar Blagojev, Georgi Dimitrov, Vasilj Kolarov, Jordan Jordanov, Tenju Stoilov, D. Kodžejkov, P. Napetov, Hristo Kabakčijev, Janko Ivakov i A. Ivanov); Hrvatske (Vitimir Korać i Juraj Demetrović); Turske (Karekin Kozikijan); Crne Gore (Krsto Popović); Rumunije (Nedeljko Košanin); Slovenije (Hajnrin Tuma); Bosne (Sreten Jakšić) i Makedonije (Dušan Cekić, Mihail Cokov, Stojan Divlev i Vasil Glavinov). Grčka socijaldemokratska partija se pre toga izjasnila pismenim putem da će u svemu podržati odluke Konferencije kojoj njeni predstavnici nisu bili u mogućnosti da prisustvuju. Balkanska socijaldemokratija bila je svesna, dakle, predstojeće opasnosti od rata, ona je dokumentovano nastupala u dokazivanju sve veće zavisnosti balkanskih naroda od evropskog imperijalizma, znala je da su domaće buržoazije u nemogućnosti da spašu svoje narode iz ovakve političke situacije, ekonomske zavisnosti i privredne depresije, pa je, oslanjajući se na novu rastuću društvenu klasu, proletarijat, i revolucionarnu njegovu ideologiju, marksizam, uzela u svoje ruke zadatke da balkanskim narodima obezbedi mir i nacionalnu slobodu — odražavajući mladićstvo, nezrelost svog doba i klasnog pokreta. Pa ipak, i sam je Lenjin pohvalio ovaj progresivni pokušaj balkanskog proletarijata i njegove partije na rešavanju nacionalnog pitanja na Balkanu, rekavši:

² Dimitrije Tucović: *Balkanska konferencija, Borba*, Beograd, 1910. g., sv. I.

„Svesni radnici balkanskih zemalja prvi su istakli parolu o doslednom rešavanju nacionalnog pitanja na Balkanu. Ta parola je federativna balkanska republika“³

Ideja o balkanskoj federativnoj republici, međutim, nije sasvim nova na Balkanu. Prvi pobornici ujedinjenja balkanskih naroda, u interesu naroda, javili su se daleko ranije, u doba prvih pojava socijalističkog pokreta, koji je još nosio esnafski, prosvetiteljski i utopijski karakter. Ljuben Karavelov, bugarski nacionalni borac i talentovani pisac sedamdesetih godina prošlog veka, iako opterećen sitnoburžoaskim shvatanjima, sa oduševljenjem je propagirao ideju balkanske federacije. Često je govorio o „dunavskoj“ i „jugoslovenskoj federaciji“. Hristo Botev, drugi bugarski revolucionar i socijalist, utopist, gledao je u stvaranju balkanske federativne republike ne samo jedinstveno sredstvo za oslobođenje balkanskih naroda od turskog iga, već i onemogućavanje Rusiji i Austro-Ugarskoj da uvedu kolonijalni sistem na Balkanu. Više puta je pisao o tome a jedan mu se članak završava pozivom:

„Da slomimo varvarski turski jaram i da izgradimo na Boforskom bulevaru zgradu slobodne jugoslovenske konfederacije“⁴

Tih godina srpski veteran socijalističke misli, Svetozar Marković, pisao je u svom delu *Srbija na istoku* sledeće:

„Srpski narod nema drugog izlaska do revolucije na Balkanskom poluostrvu; revolucija koja bi se završila uništenjem sviju država što danas smeću da ti narodi ne mogu da se sjedine kao slobodni ljudi i ravnopravni radnici; kao savez opština, županija, država, — kako im najudесnije bude“⁵

I ne samo na Balkanu. Ideja balkanske federativne republike bila je prodrila i ranije u mnoge evropske zemlje; za nju su se zalagali i Košut i Macini, Luj Blan, Garibaldi i drugi. Na Kongresu „Međunarodne lige za mir i slobodu“, 1886. godine u Parizu, doneto je i jedno rešenje, koje izražava stav o potrebi osnivanja jedne federacije balkanskih naroda i koje glasi:

„Najsigurnije sredstvo da se odstrane rđava suparništva među balkanskim narodima je — da se od njih stvori federativna organizacija sa garancijom svoje neutralnosti od Evrope. To je ideja kojoj treba da se usmere nastojanja balkanskih naroda i svih evropskih vlada, koji žele da sačuvaju pravednost“⁶

Nije prema tome čudno da je ideja o balkanskoj federativnoj republici prihvaćena od socijaldemokrata na Balkanu, koji su je modifikovali i dalje razvijali sa aspekta svog programa i položaja radničke klase u određenoj, konkretnoj situaciji. U svojim međusobnim kontaktima, socijaldemokratske partije Balkana često su dodirivale pitanje balkanske federacije tako da je, inicijativom Srpske socijaldemokratske partije, zakazana Prva opšta konferencija balkanskih socijaldemokratskih partija, koja je održana u Beogradu. Uoči ove Konferencije *Radničke novine*, organ SSDP, pisale su, pored ostalog:

³ V. Lenin: Sočinenija, tom XVIII, str. 340, 4 izdanje — Moskva 1953.

⁴ *Zname*, br. 9, 1874. god.; v. Hr. Kabakčijev: *Blgarskite revolucioneri za Balkanskata federacija*, Sofija, 1915. g., str. 48.

⁵ Svetozar Marković: *Srbija na Istoku*, Beograd 1946. god., str. 180.

⁶ Hr. Kabakčijev: op. cit., s. 56.

„Svima nama na Balkanu spas je jedino u najtešnjem udruženju, u najintimnijem savezu. Tek tada bismo mi bili u stanju da racionalno i za sebe eksploatišemo blaga Balkana, umesto što ih predajemo na milost i nemilost pljačkaškoj eksploataciji francuskoga, nemačkoga, engleskoga, austrijskoga itd. kapitala.“⁷

Među mnogobrojnim pitanjima o kojima su delegati raspravljali na ovoj Konferenciji, naročito se ističe nekoliko važnijih. Tako na primer, glavna tema diskusije o kojoj su govorili mnogi delegati, odnosila se na problem kolonijalne a samim tim i nacionalne zavisnosti balkanskih naroda u vezi sa aspiracijama nekih evropskih sila i nužnim razvojem balkanske buržoazije. „Upravo, — izjavio je D. Tucović u svom referatu na Konferenciji — centralna tačka balkanskog pitanja i jeste kolonijalni položaj u koji je evropski kapitalizam uvukao Balkan i zemlje i narode na jugoistoku Evrope. Sva je razlika što su jedne osvojene a druge neosvojene kolonije.“⁸ O tom položaju govorilo je više delegata. D. Blagojev, vođa bugarske delegacije, rekao je tom prilikom sledeće: „Balkan je postao pljačkaška kapitalistička oblast. Austrijski kapitalizam mora juriti na jug bilo da osvoji Balkan bilo da ga podeli sa Rusijom. Sa njima dvema konkurišu Engleska, koja polazi od Grčke, jer u svoje ruke grabi sve važnije prolaze. Njihovome primeru sleduje Italija, koja takođe mora na Balkan. Ta kapitalistička najezda ne da balkanskim narodima da se podignu i da obezbede svoju nacionalnu slobodu.“⁹ Posle analize u tom duhu, Konferencija je mogla jedino da konstatuje, da samo ujedinjenje balkanskih naroda pod proleterskom zastavom, može sprečiti razvitak kolonijalnog i uzurpatorskog sistema na Balkanu.

„Kao politički predstavnik radničke klase — kaže se u Odluci Konferencije — koju ne deli nacionalni antagonizam vladajućih klasa, socijalna demokratija ima tu važnu zadaću da bude najsvesniji, najodlučniji i najdosledniji nosilac ideje solidarnosti naroda na jugoistoku Evrope i da klasnom borbom proletarijata snaži otpornu moć naroda prema zavojevačkoj politici evropskog kapitalizma.“¹⁰

Posebno pitanje u vezi sa ujedinjenjem balkanskih nacionalnosti koje se nametalo socijaldemokratskim partijama jeste oblik tog ujedinjenja. Naime, i pre Balkanske konferencije, na njoj i posle nje ideja solidarnog okupljanja i ujedinjenja nije bila uvek precizno formulisana u pogledu forme ujedinjenja. To se naročito odnosi na činjenicu da se sa istom merom govorilo o federaciji i konfederaciji. Kod predstavnika svih balkanskih socijaldemokratskih partija mogla se uočiti neodređenost tih termina. Međutim, ostaje kao tačno da se njima podrazumevalo ujedinjenje ravnopravnih naroda u jednu moćnu političku celinu u kojoj će sve nacije ravnopravno učestvovati kao članovi federativne balkanske republike. „Balkanski narodi će se ujediniti radi stvaranja svoje nezavisnosti samo u jednoj balkanskoj federativnoj republici“,¹¹ pisao je glavni organ BSDP, istakavši misao o opšte prihvaćenom rešenju za koje su se izjasnile sve delegacije na Konferenciji.

Prva balkanska konferencija nije mogla a da, među ostalim bitnim problemima, ne pokrene pitanje načina ujedinjenja balkanskih naroda, pitanje

⁷ Radničke novine, br. 151, Beograd 1909. godine.

⁸ Radničke novine, br. 1 od 2. I 1910. god.

⁹ Ibid.

¹⁰ Socijalist, Beograd, br. 1, 1910. g., str. 152.

¹¹ Rabotnički vesnik, Sofija, 1910. godine, br. 116.

puta i sredstava pobjede balkanske federativne republike. Diskusija na Konferenciji, kao i publicistička i teoretska razrada ovih pitanja nisu mogle da se uzdignu iznad nivoa zrelosti ondašnjeg pokreta radničke klase na Balkanu, tako da rešavanje i ovih pitanja sadrži niz prosvetiteljsko-idealističkih, reformističkih i sličnih primesa, ali i čisto revolucionarnih. U svakom slučaju o njima nije postojao definitivan stav, tj. stav koji bi svakako morao da doživi svoju jasniju i sigurniju formulaciju, da je balkanska socijaldemokratija bila u mogućnosti i situaciji da i praktično realizuje ideje i odluke prve svoje zajedničke konferencije. Balkanska socijaldemokratija je isticala „da sve to zavisi samo od balkanskih naroda, od svesti o njihovim interesima, od stupnja njihove političke mudrosti“,¹² ali i to da „Prva balkanska socijaldemokratska konferencija znači udaranje osnova i pripremanje nacionalne i socijalne revolucije proleterskih balkanskih naroda.“¹³

Održavanjem Balkanske konferencije ispoljen je jedan pozitivan smisao i progresivna tendencija. Odluke Konferencije izložene najpre u njenoj rezoluciji to medvosmisleno pokazuju. Balkanski predstavnici socijalističkih ideja ukazali su na potrebu udružene borbe protiv nacionalnog, kolonijalnog i socijalno-političkog porobljavanja, odražavajući objektivni razvitak društvenog kretanja. Vođeni principom klasne borbe proletarijata oni su tražili federaciju slobodnih balkanskih naroda, ravnopravnu zajednicu ljudi, nasuprot buržoaskoj politici nacionalne podvojenosti i komadanja naroda i teritorija, nasuprot nacionalnom šovinizmu i imperijalističkim tendencijama kapitalizma, koji se razvijao.

Međutim, ma koliko ova Balkanska konferencija imala značaja i pozitivnog odjeka, najpre među narodima Balkana, i ma koliko ova ideja ujedinjenja bila vezana za radničku socijaldemokratsku partiju, ne može da se ne skrene pažnja na ograničenost i nedostatke ovog poduhvata odnosno na propuste balkanskih socijaldemokratija, u vezi sa ovom Konferencijom. Treba znati, najpre, da su se sve balkanske socijalističke partije, neke sa manjim a neke sa većim iskustvom, razvijale i određivale svoje političke programe na idejnoj osnovi Druge internacionale, koja je u ovom periodu sve otvorenije prelazila na pozicije jedne oportunističke, reformističke i antisocijalističke međunarodne organizacije. Balkanske socijaldemokratske partije u to vreme, istina, još uvek nisu napustile u osnovi revolucionarnu, marksističku ideološku platformu i mada, po rečima Radovana Dragovića (koje se odnose na Srpsku socijaldemokratsku partiju) one nisu partije samo reformi, nego revolucija, korenitog preobražaja današnjeg buržoaskog društva, ipak se proleterska revolucija nije shvatila kao energično zaoštavanje klasno-političkih antagonizama u pravcu rađanja novog, socijalističkog društva, a pogotovu se revolucija nije uzimala i kao mogući „akt u kome jedan deo stanovništva nameće svoju volju drugom delu puškama, bajonetima i topovima, to jest sredstvima vrlo autoritativnim“.¹⁴ Upravo se na primeru ostvarivanja ideje Balkanske konfe-

¹² *Slobodna reč* — centralni organ socijalne demokratije u Hrvatskoj i Sloveniji, — w. *Radničke novine*, br. 1, Beograd 1910. g.

¹³ Na samoj konferenciji, predstavnik Slovenačke SDP (dr Hajnrih Tuma) potencirao je u svojoj diskusiji mogućnost revolucije rekavši: „Kapitalizam nam sprema jedan svetski pokolj. U slepoj žudnji da satre svoga protivnika radi svoje zarade, kapitalizam će taj pokolj i prirediti. Njega može sprečiti samo organizovani međunarodni proletarijat, koji iza rata preći revolucijom“. — *Radničke novine*, br. 3, Beograd, 1910. g.

¹⁴ F. Engels, V. Lenjin: *Proleterska revolucija i renegat Kaucki*, Beograd 1948, s. 25.

rencije manifestovala nedoraslost socijaldemokratskih partija u odnosu na marksističko učenje o revoluciji, uzrokovana objektivnim stanjem proizvodnih mogućnosti i odnosa na ovom delu Evrope, pa se i kao vidni nedostatak i ove Konferencije ispoljilo nejasno određivanje puta i načina ostvarenja jedinstva naroda Balkana. Čak i čisto revolucionarni stavovi, nasuprot reformističkih, koji su zastupani na Konferenciji, nisu bili precizni u pogledu svog karaktera: o nacionalnoj, političkoj, privrednoj i kulturnoj revoluciji govorilo se kao o podjednako važnim.

Još jedna stvar je, takođe, interesantna kada se analiziraju nedostaci Prve balkanske socijaldemokratske konferencije. Konferenciji su, kao što je poznato, prisustvovali i delegati iz Turske. Turska je u to vreme preživljavala jedan socijalni preporod, koji je, istorijski i konkretno posmatran sadržao elemente demokracije i realnijih ljudskih odnosa. Balkanska konferencija socijaldemokratskih partija, međutim, nije postavila sebe jasno u odnosu na to stanje, nije analizirala tendenciju unutrašnjeg razvitka mladoturske republike koja bi se imala i podržavati, dalje razvijati i pored svih osuda sistema. Delegat Turske, Kozjakin, u ime partije Hinčakista (koja, zapravo, i nije bila sasvim socijalistička partija), nije otišao dalje od šablonizirane izjave da „Turska u stvari i nije ništa drugo do međunarodna kolonija. Njezina politička samostalnost je prividna, njezini vlasnici su samo tuđi agenti“¹⁵.

Posebno pada u oči apstraktnost odluka Prve balkanske konferencije socijaldemokrata. Misli se na činjenicu da Konferencija nije donela nikakva konkretna rešenja, pa čak ni konkretne predloge, po mnogim aktuelnim pitanjima. Uzmimo za primer nacionalno pitanje o kome se dosta govorilo. Dublje nepoznavanje problema nije moglo da socijaldemokratiju ikrene dalje od propagandističkih parola s obzirom da je očekivala da se i pitanje Makedonije, Albanije, Trakije i drugih naroda reši na magičan način, — stvaranjem Balkanske federacije, isključujući druge mogućnosti rešenja. I pored oštrih reči koje su pale na račun svetskog imperijalizma i nacionalne buržoazije, Prva balkanska konferencija nije ukazala na konkretne oblike borbe protiv imperijalističkih aspiracija i šovinizma, već se pozivala na uopštene fraze o sveopštoj kulturnoj borbi, jedinstvenoj privredi, likvidaciji carinskih granica i slično. Pa čak i u pogledu osnovne radne tačke ove Konferencije: solidarnost i međusaradnja balkanskih socijaldemokratskih partija, nisu diskutovane konkretne mogućnosti realizacije te saradnje na dalje. Valjda i zbog uviđanja ovog propusta, na Konferenciji je stavljeno u zadatak Srpskoj socijaldemokratskoj partiji da pripremi konkretan plan daljeg zblizavanja i aktivne saradnje partija a u vezi sa pripremom druge balkanske konferencije socijaldemokratskih partija, što potvrđuje četvrti odeljak Odluke Socijaldemokratske balkanske konferencije, koji je glasio:

„Stavlja se u dužnost sekretarima socijaldemokratskih partija na Balkanu i jugoistoku Evrope da, posredstvom sekretara Srpske socijaldemokratske partije u Beogradu, stalnim održavanjem intimnih veza omogući jednoobraznu i s planom izvedenu paralelnu akciju u smislu ove odluke. A za iduću konferenciju, koja će se održati 1911. u Sofiji, da izrade formulisan program naših političkih i nacionalnih zahteva kao i projekt o organizacionoj zajednici socijaldemokratskih partija na Balkanu i jugoistoku Evrope“¹⁶

¹⁵ Radničke novine, Beograd, br. 2. 1910. g.

¹⁶ Socijalist, br. 1, 1910, s. 153.

III

Po svom karakteru i cilju Prva balkanska konferencija socijalista javlja se kao suprotnost težnjama balkanske buržoazije ka zbližavanju i bratimljenju. U svom članku *Provi korak*, Dušan Popović upravo konstatuje tu činjenicu kada piše: „... za razliku od dosadašnjih jugoslovenskih i interbalkanskih konferencija i kongresa, ova naša Prva socijalistička konferencija nije bila jedno razočaranje, nije predstavljala skup ljudi koji su došli sa toplim željama i oduševljenjem a razišli se sa uverenjem da se zbog heterogenosti pogleda i faktičkih prepreka ne može zajednički raditi. Entuzijasti iz buržoaske inteligencije raznih balkanskih narodića uvek su pre ovakvih sastanaka mislili da im pogledi konvergiraju, *posle* direktnog dodira i detaljnijih pretresanja oni su morali u sebi priznavati da će im pogledi i akcije sve više divergirati. Kod nas socijaldemokrata stvar je obrnuta. Ukoliko se i jave razlike u gledištu na jedno pitanje zbog razlike u objektivnom položaju i zbog toga što se stvar posmatra s *jedne* njene strane, one se, u međusobnim diskusijama, *navelišu* opštim marksističkim gledištem koje, s visine principa, blistavo osvetljava celinu“¹⁷. Socijaldemokratske partije oštro su kritikovale sporazumaštvo buržoazije na Balkanu na račun nacionalnog ugnjetavanja mnogih delova balkanskih naroda. Iako socijaldemokratija na Balkanu, uglavnom, nije odmicala mnogo dalje od pozicija buržoaske nacionalne politike (u odnosu na Makedoniju, Albaniju i dr.) ona se apsolutno ograđivala od buržoaskog sporazumevanja, Trojnog saveza i sl. Izjavljujući da buržoazija hoće savez nacija podjarmljivanjem drugih delova nacije, socijaldemokratija je isticala *socijalistički*, demokratski karakter svoga poduhvata:

„Mi smo napravili jedan savez za veliku akciju, savez suprotan savezu vladara, koji upropašćuje narodne mase, savez, koji će raditi na potpunom oslobođenju naroda. Za ovom akcijom ne stoji ona snaga koja stoji iza Trojnog saveza. Mi ne raspolazemo bankama ni topovima. Ali mi raspolazemo nečim moćnijim. Mi imamo socijaldemokratske svesti i oduševljenja. Na našoj strani je broj, koji, blagodareći našoj agitaciji, postaje sve veći. Eto, tu je naša snaga. U divljem jurenju evropskog kapitala mi ostajemo jedini nosioci kulture“¹⁸.

Tako su socijaldemokratske partije Balkana svojom prvom konferencijom označile jedan novi put narodnog ujedinjenja i borbe protiv političkog bespravlja i kolonijalne zavisnosti. Podržavajući razvitak kapitalizma u svojim zemljama socijaldemokratske partije su istupile protiv pohlepa i šovinizma buržoazije, kojima se ova rukovodila u svojim planovima za ostvarenje saveza država na Balkanu. U istoriji radničkog pokreta u ovom delu Evrope prvi put je podignut zajednički glas balkanskog proletarijata da udruženim snagama prionu svom ujedinjenju. Zato je Dimitrije Tucović i mogao da u svom govoru, na kraju Konferencije, konstatuje veliku radost što je Prva socijalistička balkanska i jugoslovenska konferencija došla do *jedne* odluke, *izrazila jedno* socijalističko uverenje i *jednake* težnje.¹⁹

Petar I. KOZIĆ

predavač Pravno-ekonomskog fakulteta
u Nišu

¹⁷ *Borba*, knj. 1, br. 2, 1910, s. 41.

¹⁸ Triša Kaclerović, v. *Radničke novine*, br. 6, Beograd 1910.

¹⁹ V. *Radničke novine*, br. 5, Beograd 1910.

S u m m a r y

On January (7th, 8th and 9th), 1910, took place the First Balkan social-democratic conference, whereat participated representatives of social-democratic parties of Serbia, Bulgaria, Croatia, Turkey, Montenegro, Slovenia, Bosnia, Rumania and Macedonia. The Greek social-democratic party apologized in advance for its impossibility to take part and promised thoroughly to uphold the conclusions of the Conference. This Balkan conference of representatives of labour parties put to the agenda many questions the solution whereof depended upon the unity of the proletariat, and before all of the Balkan proletariat. The principal topic of discussion dealt with the problem of colonial and therefore national subordination of the Balkan peoples in connection with the aspirations of some European powers and with the politics of Balkan middle classes. The conference affirmed that only by unification of Balkan peoples under the flag of the proletariat could prevent the development of a colonial and usurpation system. "As a political representative of the labour class — it is stated in the Conclusion of the Conference — which is not divided by national antagonism of a ruling class, the social democracy has that important task, to be the most conscientious, the most resolute and the most consistent bearer of the idea of solidarity of the peoples of the South-east of Europe and, through a class struggle of the proletariat, to strengthen the power of resistance of the people against the conquering policy of European capitalism".

By its nature and by its purpose the First Balkan conference appeared as the opposite of the tendencies of the Balkan middle classes in the direction of reconciliation and fraternization. In his article *The First Step*, Dušan Popović is just recording this fact by writing, that "... differently from the previous Yugoslav and inter-Balkan conferences and congresses, this our, the first, socialist conference was not a disappointment, it did not constitute a gathering of people who came there with fervent desires and enthusiasm and separated with a conviction that because of heterogeneous views and factual obstacles could not work together. The enthusiasts from the middle class's intelligentsia of various Balkan populations thought always prior to such gatherings that their views were converging, but, after a direct contact and a minute discussion they had intimately to admit that their views and their actions will ever more diverge. With us social-democrats the thing is inverted. Should there even appear differences of views on a question because of a difference in the objective position and because a thing is viewed from one of its sides, they are, in mutual discussions, levelled by a general Marxist view, which, from the top of the principle, glitteringly illuminate the whole".